

Nr 161.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1919.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 12-§ i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken samt
- 3) lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Förslag

till

Lag

angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Med upphävande av lagen den 14 september 1906 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad förordnas som följer:

1 §.

Äskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hjälp vid sin talans förberedande och utförande och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall biträde åt honom förordnas för den tid häktningen varar.

Förordnande, som här avses, meddelas utom i fall, varom i tredje stycket sägs, av Kungl. Maj:ts befallningshavande och innefattar bemyndigande att biträda den häktade i fråga om talan vid domstol, som i förordnandet angives, ävensom vid fullföljd av samma talan.

Har i mål, som förekommer till handläggning vid underrätt, biträde åt häktad ej förordnats eller har förordnat biträde icke tillstådeskommit, skall förordnande, som ovan sägs, meddelas av rätten, om den häktade äskar det. Ej må den omständigheten, att biträde ej kan av rätten anskaffas, utgöra hinder mot målets handläggning. Innan biträde hörts, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag meddelas.

Vill den häktade ej såsom biträde använda den, som därtill förordnats, äger han ej påkalla förordnande för annan person, där ej rätten finner honom hava giltig anledning att icke åtnöjas med den förordnade.

2 §.

Är ej för den häktade biträde tillstådes, då mål, som avses i denna lag, förekommer till handläggning vid underrätt, men finner rätten med hänsyn till bristande förmåga hos den häktade att själv tillvarataga sina intressen biträde erforderligt för målets utredning, äge rätten, ändå att det ej påkallas av den häktade, förordna biträde. Sålunda förordnat biträde må icke avvisas av den häktade, med mindre han själv anskaffar annat biträde, som av rätten godkännes.

3 §.

Till biträde skall förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet. Biträdet må vid förordnandet berättigas att i sitt ställe sätta annan, som enligt vad nu är sagt må förordnas till biträde åt häktad.

Möter hinder att till biträde förordna person, som i första stycket avses, eller skulle genom förordnandet statsverket oskäligen betungas, må till biträde förordnas annan, som är lämpad att på ett tillfredsställande sätt biträda den häktade.

Har den häktade till biträde föreslagit person, som i första stycket avses, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.

4 §.

Biträde, som förordnats enligt denna lag, åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete, han nedlagt å förberedande och utförande av den häktades talan, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Har å häktningen icke följt handläggning inför domstol, bestämme Kungl. Maj:ts befallningshavande det belopp, som må tillkomma biträdet. Ej må biträdet av den häktade förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

Beslut om ersättning till biträde gånge i verkställighet ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall utan avgift tillhandahållas biträdet.

5 §.

I slutliga utslaget pröve rätten, huruvida den biträdet tillerkända ersättningen skall återgäldas till statsverket av allmän åklagare eller av enskild part. Ej må åklagare eller målsägande därtill förpliktas i annat fall, än då han enligt lag är pliktig gälda den tilltalades rättegångskostnad, ej heller denne, där han ej varder till ansvar i målet dömd.

Har tilltalad, som dömts till ansvar i målet, däri åtnjutit fri rättegång, må han i slutliga utslaget förpliktas gottgöra statsverket ersättning till biträde allenast om han förklarats förlustig sagda förmån; efter rättegångens avslutande kan återbetalningsskyldighet åläggas honom enligt reglerna i 13 § av lagen om fri rättegång.

6 §.

Hålles någon häktad såsom misstänkt för brott, som hör under krigsdomstols behandling, gälle angående biträde at den häktade vad i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes finnes stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

L a g

angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

I stället för de delar av 29, 38 och 39 punkterna i ovan åberopade förklaring den 23 mars 1807, vilka ej enligt föregående stadganden i denna lag äro att anse såsom upphävida, förordnas:

Ingiver häktad till Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte besvär eller annan inlaga till högre rätt eller ock ansökan om nåd, varde den ofördröjligen insänd till den myndighet, som har att därmed taga befattning:

Varda besvär av häktad ingivna till Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte, skall å besvärsskriften tecknas bevis om tiden för dess ingivande. Då utslag, beslut eller besvärsskrift delgives häktad, varde handlingen försedd med bevis om tiden för delgivandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

L a g

angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Härigenom förordnas, att 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes skola erhålla följande ändrade lydelse:

80 §.

Äskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, tillhörande krigsdomstols behandling, eller som, utan att vara häktad, vid sådan domstol tilltalas för brott, vara straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst efter lag kan följa, hjälp vid sin talans förberedande och utförande, och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall biträde förordnas åt honom för den tid, han hålles häktad eller är för sådant brott tilltalad, som ovan sagts. Förordnande, som här avses, meddelas av Konungens befallningshavande i den ort, där rätten skall sammanträda, och innefattar bemyndigande att biträda den häktade i fråga om talan vid domstol, som i förordnandet angives, ävensom vid fullföljd av samma talan. Är fältskyhetsrätt underdomstol i målet, må dock, när målet ej handlägges inför nämnda rätt, förordnande av biträde meddelas jämväl av rättens civila ledamot.

Vad lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad stadgar i 1 § tredje och fjärde styckena samt i 2, 3, 4 och 5 §§ skall äga motsvarande tillämpning i fråga om rättegångsbiträde vid krigsdomstol, dock att vid fältskyhetsrätt den omständigheten, att biträde ej kunnat i visst mål höras, icke må utgöra hinder för målets avgörande.

Angående biträde vid ståndrätt stadgas i 86 §.

81 §.

Därest den, som är i tjänstgöring vid krigsmakten, vill å tid då målet icke handlägges inför underdomstolen begära, att biträde åt honom förordnas efter vad i 80 § första stycket sägs, äge han göra anmälan därom hos sin befälhavare, som har att hos vederbörande göra framställning om biträdets förordnande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
torsdagen den 9 januari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSSON,
 LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anförde:

»Riksdagen har, såsom jag den 22 mars 1918 anmälde, genom skrivelse den 27 februari 1917, nr 24, anhållit, att Eders Maj:t täcktes låta utarbeta förslag till ändring i nu gällande lagstiftning angående rättegångsbiträde åt häktad i syfte att den häktade måtte kunna erhålla nödigt biträde vid överrätt lika väl som vid underdomstol; att vid förordnande av rättegångsbiträde tillbörlig och skälig hänsyn toges till den häktades förslag i avseende å personvalet; samt att till rättegångsbiträde förordnades rättsbildad advokat, då hinder därför icke mötte och statsverket icke därigenom oskäligen betungades.»

Föredraganden redogjorde för skrivelsens innehåll jämväl i övrigt och anförde vidare:

»I infortrade utlåtanden över riksdagens berörda skrivelse, vilken föranletts av en framställning till 1917 års riksdag från justitieombudsmannen, hava hovrätterna förklarat sig icke hava något att erinra mot att gällande lagstiftning angående rättegångsbiträde åt häktad ändras i enlighet med vad riksdagen sålunda hemställt, därvid dock Svea hovrätt uttalat, att en fullt tillfredsställande lösning av hithörande frågor, med hänsyn till saknaden av ett lagligen ordnat advokatväsende, enligt hovrättens uppfattning icke för närvarande kunde åvägabringas.

Sedermera har riksdagens justitieombudsman i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 31 december 1917 bl. a. framhållit behovet av lagändring jämväl därutinnan, att rättegångsbiträde åt häktad borde uttryckligen tillförsäkras ersättning ej blott för inställelse vid rätten utan även för direkta kostnader, som vore nödiga för ett ändamålsenligt och legitimt utförande av försvaret, ävensom för det besvär och arbete rättegångsbiträdet kunde hava haft utom rätta i och för försvarets beredande.

Vid övervägandet av de lagstiftningsåtgärder, som i anledning av riksdagens nyssnämnda skrivelse böra vidtagas, är till en början att märka, att frågan om häktning och förundersökning i brottmål sedan någon tid är föremål för särskild beredning inom justitiedepartementet och i sinom tid torde böra göras till föremål för särskild framställning till riksdagen i syfte bl. a. att åvägabringa fasta normer för anhållnings- och häktningsrättens utövande och för den anhållnes eller häktades ställning före det egentliga domstolsförfarandet. Frågan om rättegångsbiträde åt häktad har givetvis ett visst sammanhang med nu nämnda större lagstiftningsärendet. Men även om de resultat, vartill man i sistnämnda ärende kommer, kunna påkalla någon utsträckning av bestämmelserna om rättegångsbiträde åt häktad, synes detta ej böra föranleda uppskov med prövning av de ändringar i gällande lag, varom riksdagen hemställt och vilka endast utgöra en utbyggnad av nu gällande anordning.

På grund därav har inom justitiedepartementet för tillgodoseende av de av riksdagen och dess justitieombudsman uttalade önskemålen utarbetats förslag till ny lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad, till lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken och till lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Vid denna revision av nu gällande bestämmelser i ämnet har det synts mig lämpligt att utöver de yrkanden, vilka närmast givit upphov till revisionsarbetet, jämväl företaga vissa andra ändringar.

Sålunda hava föreliggande lagförslag, i den mån förhållandena så påkallat, bringats i överensstämmelse med det förslag till lag om fri rättegång, som torde komma att föreläggas den nu sammanträdande riksdagen och som i huvudsak överensstämmer med det förslag i ämnet, som förelades 1918 års riksdag men av denna med hänsyn till bristande tid för förslaget vederbörliga granskning avslogs.

*Utvidgning av
rätten att
erhålla
biträde.*

Den viktigaste förändring av gällande bestämmelser angående biträde åt häktad, som jag anser mig böra föreslå utan direkt stöd av särskild framställning från riksdagen, avser emellertid en utvidgning av rätten att erhålla biträde till att gälla alla, som hållas häktade såsom misstänkta för brott, och icke, såsom enligt gällande lag är fallet, blott dem, som häktats för brott, varå straffarbete efter lag kan följa; och anhåller jag nu att få redogöra för grunderna till min ståndpunkt i detta hänseende.

Historik.

Redan det förslag till lag om rättegångsbiträde åt häktad, som av Kungl. Maj:t förelades 1904 års riksdag, innefattade en rätt för envar, som hölles häktad såsom misstänkt för brott, att erhålla rättegångsbiträde. Sammansatta stats- och lagutskottet föreslog emellertid, att rätten skulle inskränkas till att gälla allenast den, som häktats för sådant brott, varå straffarbete efter lag kunde följa. På grund av första kammarens avslag såväl å utskottets hemställan som å Kungl. Maj:ts proposition förföll emellertid hela frågan vid nämnda riksdag.

I sin till 1906 års riksdag avgivna ämbetsberättelse hemställde där- efter justitieombudsmannen, att riksdagen ville för sin del antaga lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad av i nu förevarande hänseende samma lydelse som det av Kungl. Maj:t till 1904 års riksdag framlagda förslaget. Sammansatta stats- och lagutskottet meddelade i sitt utlåtande i ärendet, att det inom utskottet liksom vid sakens föregående behandling i riksdagen rätt tvekan om lämpligheten att giva lagen den utsträckning, som i förslaget ifrågasatts. Av denna anledning och då det vore lämpligt, att riksdagen framginge med försiktighet på den nu föreslagna vägen, samt frågan i allt fall hade sin största betydelse beträffande grövre brott, föreslog utskottet att begränsa den i förslaget medgivna rätten för tilltalad att erhålla rättegångsbiträde till dem, som hölles häktade såsom misstänkta för brott, varå kan följa dödsstraff eller straffarbete, dock ej under två år. Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Vid den granskning av förslaget i högsta domstolen, som därefter föregick lagens utfärdande, uttalades av flertalet bland domstolens ledamöter betänkligheter mot den inom riksdagen företagna begränsningen av lagens tillämplighet. Sålunda yttrade en ledamot, med vilken tvenne

andra instämde: 'Med den föreslagna lagens grund och syfte synes mindre väl överensstämman, att lagens tillämplighet begränsas till de fall, där den häktade misstänkes för brott, varå dödsstraff eller straffarbete, dock ej under två år, efter lag följa kan, helst sistnämnda från promulgationslagen till strafflagen hämtade uttryck icke lär kunna tolkas annorledes, än att därmed avses allenast sådana brott, i vilkas straffskala ej ingår lindrigare straff än straffarbete i två år. Vidare torde i följd av sagda begränsning Konungens befallningshavande, då häktad person hos bemälda myndighet äskar hjälp i rättegången, förantalas att angående brottets beskaffenhet ingå i en prövning, därtill i många fall nödigt material icke hos Konungens befallningshavande föreligger.' En annan ledamot av domstolen anförde: 'Förevarande förslag skiljer sig från det av Kungl. Maj:t i proposition till 1904 års riksdag avgivna förslag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad därutinnan, att rätten att påkalla sådant förordnande nu skall omfatta allenast de fall, då häktningen ägt rum för brott av synnerligen grov art, samt att Konungens befallningshavande, om biträde önskas hos denna myndighet, med hänsyn till berörda begränsning av rättigheten, måste ingå i den prövning av brottets beskaffenhet, som är nödvändig för att avgöra frågan, huruvida biträde lagligen kan förordnas; och ehuruval . . . tvekan kan uppstå, huruvida nämnda prövning lämpligen bör tillkomma Konungens befallningshavande, synes dock med avseende därå, att förslaget, sådant det nu föreligger, nära nog utan skiljaktighet vunnit riksdagens bifall, tillräckliga skäl icke förefinnas för att avstyrka, att förslaget upphöjes till lag.'

I sin till 1909 års riksdag avlåtna ämbetsberättelse föreslog justitieombudsmannen sådan ändring av ifrågavarande lag, att rätt att erhålla rättegångsbiträde skulle tillkomma envar, som hölles häktad såsom misstänkt för brott. Sammansatta stats- och lagutskottet yttrade, att de erfarenheter, som vunnits under den tid förevarande lag varit i tillämpning, gäve vid handen, att densamma med den begränsade omfattning, vari den av 1906 års riksdag antagits, icke kunde anses hava fyllt det med lagen avsedda ändamål. Lagens bestämmelser vore nämligen tillämpliga endast å sådana häktade, vilka tilltalats för de allra grövsta brotten, under det åtskilliga andra häktade, vilka jämväl måste anses vara i stort behov av biträde vid rättegång, icke kunde erhålla sådant. Emellertid befarade utskottet, att en så stor utsträckning av lagens tillämplighetsområde, som av justitieombudsmannen påyrkades, möjligen skulle medföra, att rättigheten att erhålla av offentlig myndighet förordnad försvarare kunde komma att tagas i anspråk i allt för stor utsträckning

även i sådana fall, där behovet av rättshjälp icke kunde anses vara i högre grad trängande. Härav kunde följä kostnader för staten av ganska betydande och för det dåvarande icke beräknelig omfattning. Då nu därtill komme, att vid en eventuell omarbetning av vår straffprocess förevarande fråga givetvis komme att bliva föremål för ingående prövning, samt vid sådant förhållande det icke utan synnerligen tvingande skäl kunde anses lämpligt att dessförinnan vidtaga en reform med så vittgående konsekvenser som den nu ifrågasatta, fann utskottet tillrådligt att stanna vid en något mindre omfattande reform än justitieombudsmannen föreslagit; och förordade utskottet, att rättigheten att erhålla rättshjälp skulle utsträckas till att gälla för alla dem som hölles häktade såsom misstänkta för brott, varå straffarbete enligt lag kunde följä, varemot utskottet på ovan anförda skäl ej under förhanden varande förhållanden ansåge sig böra tillstyrka en utsträckning av lagen jämväl beträffande dem, som hölles häktade för brott, varå endast fängelse eller böter kunde följä. Vid utskottets betänkande var fogad en reservation av tvenne utskottets ledamöter, vilka yrkade bifall till justitieombudsmannens framställning oförändrad. Utskottets hemställan bifölls emellertid av båda kamrarna, och lag i ämnet utfärdades den 14 maj 1909, sedan högsta domstolen lämnat förslaget utan anmärkning.

Departementschefen.

Det synes mig finnas starka skäl att nu taga steget fullt ut och giva lagen den omfattning, som av Kungl. Maj:t redan år 1904 föreslogs. Å ena sidan synas mig nämligen de betänkligheter, vilka lagens nuvarande begränsning onekligen väcker, vara beaktansvärda, medan å andra sidan erfarenheten under de gångna åren giver vid handen, att den ifrågavarande utsträckningen av lagens tillämplighet icke skulle medföra vittgående konsekvenser i fråga om kostnader för staten.

Beträffande de betänkligheter, vilka föranledas av lagens nuvarande begränsning, erinrar jag till en början om den år 1906 vid det då föreliggande lagförslagets granskning i högsta domstolen gjorda erinringen, att Kungl. Maj:ts befallningshavande, då häktad person hos bemälda myndighet äskar hjälp vid rättegång, nödgas att angående brottets beskaffenhet ingå i en prövning, till vilken befallningshavanden i många fall saknar nödigt material. I själva verket torde förhållandena ofta nog göra det nödvändigt för befallningshavanden att utan saklig prövning godtaga den rubricering av brottet, som verkställts av den, som företagit häktningen. Det torde också upprepade gånger ha inträffat, att exempelvis personer, vilka häktats för stöld men sedermera befunnits skyldiga allenast till snatteri, på grund av den först gjorda brottsrubriceringen

erhållit rättegångsbiträde, oaktat brottets beskaffenhet rätteligen icke medfört behörighet att erhålla biträde.

Om sålunda lagens nuvarande begränsning medför den oegentligheten, att rättegångsbiträde ej sällan förordnas åt personer, vilka lagen ej avser att tillerkänna rätt till sådant biträde, så medför emellertid begränsningen å andra sidan den svårare olägenheten, att personer, vilka vore i lika stort behov av biträde, som de av lagen avsedda häktade, icke kunna erhålla sådant. Det måste betecknas såsom godtyckligt, att exempelvis den nedsättning av strafflatituden i 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen (den så kallade Åkarpslagen), vilken ägde rum år 1914 och varigenom straffarbete uteslöts ur straffskalan, samtidigt kom att medföra en försämring av dens ställning, som häktats för brott mot berörda lagrum. Den rätt att erhålla rättegångsbiträde, som med lagrummets tidigare avfattning tillkommit honom, bortföll nämligen genom berörda lagändring. En häktning är i själva verket redan i och för sig ett så allvarligt ingrepp i den enskilda friheten, att själva häktningen, oberoende av vilket brott den avser, bör berättiga till erhållande av rättegångsbiträde. Staten berövar i lika mån varje för brott häktad hans handlingsfrihet och hans möjlighet att genom införskaffande av bevismedel freda sig från åtalet. Även ur social synpunkt medför varje häktning ett lika allvarligt hot mot vederbörandes person.

När riksdagen år 1909 avvisade tanken på den nu ånyo ifrågasatta utvidgningen av ifrågavarande lagstiftning, synes detta i väsentlig mån hava berott på farhågan att en utsträckning av rätten att erhålla rättegångsbiträde skulle medföra kostnader för staten av ganska betydande och icke beräknelig omfattning. Denna farhåga torde emellertid numera kunna undanröjas genom en hänvisning till de gångna årens erfarenhet. Med ledning av rättsstatistiken för åren 1913 och 1914, vilken nu är tillgänglig, är det nämligen möjligt att bilda sig ett tillräckligt grundat omdöme i förevarande fråga. Statistiken för dessa år utvisar ett totalantal häktade såsom misstänkta för brott enligt allmänna strafflagen av för år 1913 3,229, för år 1914 2,762. Av dessa är det emellertid icke mera än under år 1913 367 och under år 1914 318 personer, vilka häktats för brott, varå straffarbete icke kunnat följa. De båda sistnämnda siffrorna äro visserligen icke fullt säkra. Till en början finnes ett antal av 15 respektive 113 häktade, beträffande vilka det på grund av ofullständighet i de till statistiska centralbyrån avlämnade uppgifterna icke är möjligt att fastställa, huruvida de häktats för brott, varå straffarbete kunnat följa, eller icke. En viktigare felkälla föreligger emellertid däruti, att den brottsrubricering, varå förestående uppgifter grundats, icke är den, som legat

till grund för beslutet om förordnande eller avslag å ansökan om förordnande om rättegångsbiträde, utan tvärtom den, som av vederbörande underdomstol använts vid målets avgörande. Det är sålunda sannolikt, att de ovan angivna siffrorna för personer, vilka häktats för brott, vara straffarbete icke kunnat följa, äro alltför låga. Men även om man räknar med dessa siffror, visar det sig, att det antal häktade, till vilka rätten att erhålla rättegångsbiträde genom den nu förordade lagändringen skulle utsträckas, icke omfattar stort mera än tio procent av hela antalet häktade. Det synes mig då icke längre möjligt att av farhåga för kostnaderna avvisa den utsträckning av ifrågavarande rättighet, som billigheten kräver.

Specialmotivering.

Jag anhåller nu att få redogöra för de särskilda stadgandena i de olika lagförslagen, i den mån de avvika från gällande bestämmelser.

Lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

1 §.

Den utsträckning av rätten att erhålla rättegångsbiträde, till vilken jag i det föregående lämnat motivering, har genomförts genom uteslutande i 1 § av den inskränkning, som innehålles i gällande lags stadgande: »Åskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, *vara straffarbete efter lag följa kan*, hjälp . . .». Förslaget står i denna punkt i full överensstämmelse med det förslag, som av Kungl. Maj:t förelades 1904 års riksdag.

Det första av de av riksdagen uppställda önskemålen avser, att den häktade må erhålla nödigt biträde vid överrätt lika väl som vid underdomstol. Enligt det förslag till lag i ämnet, som av justitieombudsmannen fogats till hans förut berörda skrivelse till 1917 års riksdag, skulle denna fråga ordnas på så sätt, att det första förordnandet visserligen endast — i likhet med vad nu är fallet — avsåge underrätten, men att befallningshavanden, på därom av den häktade framställd begäran, jämväl ägde förordna biträde åt den häktade vid talans utförande och bevakande i högre rätt. Då emellertid befallningshavande näppe-
ligen bör äga någon diskretionär prövningsrätt, huruvida biträde i högre rätt lämpligen bör förordnas, skulle den föreslagna regeln i praktiken medföra, att den häktade utan egentligt skäl betungades med skyldigheten att efter underrättens utslag göra särskild framställning om nytt förord-

nande för biträdet att tjänstgöra i högre rätt. Det synes mig vara lämpligare, att det av Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelade förordnandet omfattar jämväl behörighet att biträda vid hovrätt och hos högsta domstolen, dock naturligtvis endast i den mån den häktade icke lösgives. Bitrådets verksamhet bör ock uppenbarligen omfatta jämväl erforderlig förberedelse av den häktades talan. För genomförande av denna anordning har i 1 § första punkten dels angivits, att förordnande avser förberedande och utförande av den häktades talan, dels ock bestämts, att förordnande för biträdet skall äga giltighet under den tid häktningen varar.

Gällande lag innehåller i 1 § den bestämmelse, att rätten äger att förordna biträde åt den häktade, därest den, som förordnats till biträde, ej kommer tillstädes, eller den häktade först vid rätten framställer begäran om biträde. Då det icke torde vara lämpligt, att hovrätt eller högsta domstolen ålägges att under motsvarande förutsättningar förordna rättegångsbiträde, har berörda bestämmelse även i förslaget begränsats att gälla endast för underrätt. Ett av underrätten meddelat förordnande skall emellertid enligt förslaget i likhet med förordnande genom beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande gälla även för utförande av den häktades talan i högre rätt. Har häktad person lösgivits av underrätten men ånyo häktats under målets behandling i överrätt, har den häktade givetvis befogenhet att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande jämlikt 1 § första stycket göra framställning om förordnande av biträde.

I gällande lag stadgas såsom förutsättning för den häktades rätt att erhålla biträde, att han äskar hjälp. Då det stundom kan vara för målets utredning önskvärt, att domstolen har tillfälle att förordna ett rättegångsbiträde, även utan att den häktade gjort framställning därom, har ett stadgande i denna riktning upptagits i förslaget. Bestämmelsen torde komma till praktisk användning särskilt i det fall, att underrätten, varest den egentliga utredningen företages, finner den häktade på grund av förståndssvaghet eller eljest ur stånd att själv tillvarataga sina intressen.

2 §.

I nära överensstämmelse med riksdagens förslag föreskrives i 2 § första stycket första punkten, att till rättegångsbiträde skall förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet; dock att, om hinder därför möter eller statsverket därigenom skulle oskäligen betungas, jämlikt andra stycket av samma paragraf till biträ-

de må förordnas annan, som är lämpad att på ett tillfredsställande sätt biträda den häktade. Härtill ansluter sig föreskriften i tredje stycket att, om den häktade till biträde föreslagit sådan person, som enligt vad nyss sagts i första hand skall förordnas till biträde, avvikelse från förslaget ej bör ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro; denna föreskrift överensstämmer med den, som upptagits i förslaget till lag om fri rättegång 5 § andra punkten.

Andra punkten i första stycket av förevarande paragraf har sin motsvarighet i sistnämnda lagförslag 5 § andra stycket och grundar sig på samma skäl som av mig anförts vid motiveringen till sagda lagförslag. Jag vill här ytterligare framhålla, att stadgandet torde komma att vara av värde bland annat i de framdeles sannolikt ganska talrika fall, då föreståndare för rättshjälpskontor förordnas till biträde åt häktad. Det är i detta fall givet, att biträdet utan fara kan betros med rätten att sätta annan i sitt ställe, liksom det för honom vid utförandet av uppdraget är en i många fall nödvändig lättnad att äga denna befogenhet. Emellertid har det synts riktigast föreskriva, att jämväl den, som sättes i huvudbiträdes ställe, skall vara rättsbildad advokat. I denna punkt liksom vid bestämmandet av kvalifikationerna för huvudbiträdet avviker föreliggande lagförslag från förslaget till lag om fri rättegång. Denna avvikelse beror på den särskilda betydelse det äger för den häktade att under den vanligen till några få rättegångstillfällen sammanträngda, övervägande muntliga förhandlingen ständigt hava vid sin sida ett väl kvalificerat biträde.

Fjärde stycket av förevarande paragraf har sin motsvarighet i 2 § av gällande lag och har undergått jämkning endast på den grund, att förordnande kan hava meddelats utan den häktades begäran.

3 §.

Den i 3 § av gällande lag stadgade regeln, att förordnande för rättegångsbiträde upphör, om den häktade under rannsakingen frigives, har i föreliggande lagförslag fått uttryck redan i 1 §. Förslagets tredje paragraf motsvarar de tre första punkterna av 4 § i gällande lag, på så sätt att 3 § första stycket med vissa sakliga ändringar motsvarar 4 § första punkten, medan 3 § andra stycket innehåller 4 § andra och tredje punkterna av gällande lag i sak oförändrade.

Enligt 4 § första punkten i gällande lag skall biträde njuta »skälig ersättning av allmänna medel efter ty rätten bestämmer». I sin framställning till 1917 års riksdag hade justitieombudsmannen föreslagit, att

detta stadgande skulle ändras därhän, att biträdet erhöles »gottgörelse för sina å saken havda utgifter och skäligt arvode efter ty rätten bestämmer». Härmed åsyftades, att biträdet skulle äga utbekomma ersättning för — såsom styrelsen för Sveriges advokatsamfund i avgivet utlåtande uttryckt det — »det besvär och arbete rättegångsbiträdet kunde hava haft utom rätta i och för försvarets beredande, såsom besök hos den häktade, besök och samtal med andra personer, forskningar efter vittnen, konferenser med sakkunniga, anskaffande av sakkunnigas utlåtanden, uppsättande av skrifter m. m. dylikt». Vid frågans behandling år 1917 i riksdagens första kammare framhölls också behovet av en dylik lagändring av en kammarens ledamot, tillika ordförande i styrelsen för Sveriges advokatsamfund.

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t har emellertid riksdagen ifrågasatt, huruvida lagändring i denna del må vara erforderlig. Lagens nuvarande bestämmelse, att biträde skall njuta »skälig ersättning» lade icke hinder i vägen för utdömande av ersättning även för skäliga kostnader av nu ifrågavarande art. Om gällande lag på sina håll tolkades i motsatt riktning, vore den naturliga utvägen att genom fullföljd av talan mot dylikt beslut få lagens riktiga tolkning fastslagen. Dessutom kunde den av justitieombudsmannen föreslagna avfattningen föranleda det missförstånd, att rätten icke skulle äga ingå i bedömande av, huruvida sådana åtgöranden, för vilka ersättning ifrågasattes, och därav föranledda kostnader stode i skäligt eller rimligt förhållande till den sak, varom fråga vore, eller kunnat vara av verklig betydelse för målets avgörande.

Därefter har justitieombudsmannen, såsom jag redan nämnt, i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 december 1917 framhållit behovet av en lagändring i syfte att uttryckligen tillförsäkra biträde ersättning ej blott för inställelse vid rätten utan även för direkta kostnader, som vore nödiga för ett ändamålsenligt och legitimt utförande av försvaret, ävensom för det besvär och arbete biträdet kunde hava haft utom rätta i och för försvarets beredande.

För min del finner jag det icke vara ur vägen att nu, när ändring i förevarande lagstiftning av andra grunder bör äga rum, jämväl införa ett förtydligande i denna fråga, om vars lösning enighet i sak torde råda. Det av riksdagen anmärkta missförstånd, vartill den av justitieombudsmannen föreslagna formuleringen kunde giva anledning, synes kunna undanröjas genom att föreskriva, att ersättning efter rättens prövning skall tillerkännas biträde för nödvändiga utgifter och tidsspillan. I överensstämmelse härmed och med förslaget till lag om fri rättegång § 14 andra punkten har 3 § första punkten avfattats.

Särskild bestämmelse torde erfordras för det fall, att å häktningen icke följt handläggning av målet inför domstol. Även i detta fall kan biträde äga anspråk på ersättning, nämligen för det arbete han nedlagt å förberedande av den häktades talan och för härför nödvändiga utgifter och tidsspillan. Det synes äga vissa praktiska fördelar, att prövningen härav icke ålägges domstol utan Kungl. Maj:ts befallningshavande, som förordnat biträdet. Stadgande härom har upptagits i andra punkten av nu förevarande paragraf.

I överensstämmelse med vad i förslaget till lag om fri rättegång § 14 tredje punkten stadgas, har i tredje punkten av förevarande paragraf föreskrivits, att biträde ej må av den häktade förbehålla sig ytterligare ersättning samt att, om sådant förbehåll skett, detta skall vara utan verkan.

4 §.

Första stycket av 4 § överensstämmer i sak med 4 § fjärde och femte punkterna av gällande lag. Den ändring, som vidtagits i sista punkten, ansluter sig till stadgandet i 8 § andra punkten av förslaget till lag av fri rättegång.

I andra stycket av förevarande paragraf regleras frågan om den häktades skyldighet att till statsverket återgälda ersättning till biträdet i det fall, att den tilltalade i målet åtnjutit fri rättegång. I anslutning till lagrådets den 11 april 1918 avgivna utlåtande över de den 22 mars 1918 till lagrådet remitterade förslagen till, bland annat, lag om ändrad lydelse av 4 § i förevarande lag har härvid föreskrivits, att tilltalad, som dömts till ansvar i målet och däri åtnjutit fri rättegång, i slutliga utslaget må förpliktas gottgöra statsverket ersättningen till biträdet allenast om han förklarats förlustig sagda förmån, men att efter rättegångens avslutande återbetalningsskyldighet kan åläggas honom enligt reglerna i 13 § av lagen om fri rättegång.

5 §.

5 § överensstämmer med 5 § av gällande lag.

Lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken.

Lagen om förordnande av rättegångsbiträde åt häktad kompletteras för närvarande i avseende å rättshjälp vid högre rätt av bestämmelserna i 12 § av lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken. Enligt sagda paragraf, i den del varom nu är fråga, åligger det Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte att tillse, att häktad person, som vill anföra besvär eller avgiva annan inlaga till högre rätt eller ock göra ansökan om nåd, därvid ej saknar nödigt biträde.

I sin förut nämnda skrivelse till 1917 års riksdag anförde justitieombudsmannen, att denna bestämmelse icke kunde anses på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål. Vid förordnande av dylikt biträde kunde förfaras på två olika sätt. Antingen förordnades den häktades rättegångsbiträde från underrätten att biträda honom jämväl med skrifter uppsättande m. m. vid utförande av talan i högre rätt, eller ock finge någon fångvårds- eller landsstatstjänsteman, med eller utan särskilt förordnande, i uppdrag att i angivna hänseende biträda den häktade. Nu vore emellertid att märka, att de i 4 § av 1906 års lag förekommande bestämmelserna rörande ersättning av allmänna medel åt häktads rättegångsbiträde hava avseende allenast å sådant biträde, som jämlikt 1 § i samma lag förordnats att biträda den häktade vid underrätten. Rörande ersättning åt den person, som jämlikt 1901 års promulgationslag får i uppdrag att vid uppsättande av skrifter till högre rätt m. m. biträda den häktade, funnes däremot ej någon som helst bestämmelse, varav hade ansetts följa, att för ersättning åt biträde i sistberörda hänseende ersättning ej kan utdömas.

I samband med sitt förslag om sådan ändring i 1906 års lag, att biträde kunde förordnas jämväl för utförande och bevakande av häktads talan i högre rätt, framlade justitieombudsmannen därför förslag till ändring av 12 § i 1901 års promulgationslag, enligt vilket denna paragrafs andra stycke skulle erhålla följande lydelse:

»Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte åligger tillse, att häktad person, som i målet vill anföra besvär eller avgiva annan inlaga till högre rätt eller ock göra ansökan om nåd, därvid ej saknar nödigt biträde. Om förordnande av sådant biträde, så ock om ersättning till honom gäller vad särskilt är stadgat.»

Gentemot detta förslag anmärkte riksdagen i sin skrivelse den 27 februari 1917, att 1906 års lag avsåge allenast sådan häktad, som misstänkes för brott, varå straffarbete efter lag kan följa, samt sådant biträde, som kräves i själva rättegången, varemot stadgandet i 12 § av 1901 års promulgationslag avsåge varje häktad samt ej blott inlagor till högre rätt utan även ansökan om nåd. Denna åtskillnad syntes ej hava blivit vid förslaget utarbetande uppmärksammas. Ett utförande i sistnämnda paragraf av däri föreslagna tillägg skulle bland annat på denna grund medföra oklarhet om rätta innebörden och räckvidden av paragrafens stadgande.

Genom den nu föreslagna utvidgningen av rätten att erhålla rättegångsbiträde skulle förevarande paragraf, i vad den avser biträde i rättegång, komma att sakna betydelse och torde i denna del därför böra upphävas. Något särskilt åläggande i lag torde icke erfordras för Kungl. Maj:ts befallningshavande och tillsyningsman vid häkte att tillse, att rättegångsbiträde enligt därom gällande lag förordnats eller, om så ej skett men den tilltalade nu önskar biträde, förordnas för honom. Sedan behörigheten att erhålla biträde jämväl i högre rätt fastslagits i lag, torde det vara lämpligast att genom administrativa föreskrifter skapa garanti för att varje häktad verkligen erhåller kännedom om den honom beredda möjligheten att erhålla biträde. Genom föreskrifter av detta slag, nämligen fängvårdsstyrelsens »ordningsregler för cellfångar» den 31 december 1912, har också redan tidigare vidtagits den anordningen, att genom anslag i varje cell inom rikets fängvårdsanstalter envar häktad erhåller meddelande om den i lag stadgade rätten att erhålla rättegångsbiträde. Fängvårdsstyrelsen kommer efter anmodan att med stöd av sin inspektionsrätt över samtliga häkten tillse, att en sådan anordning vidtages jämväl vid de häkten, som icke äro att hänföra till rikets fängvårdsanstalter.

Den paragraf, om vars ändring nu är fråga, innehåller, såsom redan nämnts, också såtillvida en utsträckning av den i 1906 års lag angående rättegångsbiträde åt häktad stadgade rätten till biträde, att hjälp bör tillhandahållas även för upprättande av nådeansökan. Det kunde ifrågasättas, om icke förordnande för biträde enligt lagen om rättegångsbiträde åt häktad borde innefatta även bevakande i nådeväg av den tilltalades intresse. En sådan ändring synes mig emellertid knappast vara påkallad. Har den häktade haft ett erfaret biträde, så har också under målets handläggning en fullständig utredning förebragts beträffande de omständigheter, som tala till förmån för den häktade, och därmed föreligger också ett tillräckligt material för bedömande av en nådeansökan. Att bibehålla stadgandet i förevarande paragraf, i vad det avser biträde vid upprät-

tande av nådeansökan, synes mig därför icke heller påkallat. Försåvitt någon särskild föreskrift av motsvarande innehåll kan anses behöfelig, synes den lämpligen böra utfärdas i administrativ väg. Det finnes ju icke i lag någon föreskrift, enligt vilken den, som undergår frihetsstraff, har rätt till biträde för nådeansökan. Nästan undantagslöst tillgår emellertid så, att fängelseföreståndarna eller andra tjänstemän vid fängelserna, om fångarna så önska, biträda dem med uppsättande av nådeansökan. Dessutom har fängvårdsstyrelsen redan genom cirkulär den 5 december 1845 föreskrivit, att vissa handlingar alltid skola från fängelserna bifogas nådeansökningar.

I föreliggande förslag har därför uteslutits den punkt, vari stadgas skyldighet för Kungl. Maj:ts befallningshavande och tillsyningsman vid häkte att tillse, att häktad person, som i målet vill anföra besvär eller avgiva annan inlaga till högre rätt eller ock göra ansökan om nåd, därvid ej saknar nödigt biträde. Återstående delar av det gällande stadgandet ha däremot i förslaget upptagits utan saklig ändring.

Lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

80 §.

I gällande lag innehåller 80 § stadganden angående biträde åt dem, som vid krigsrätt skola rannsakas för brott, varå straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst efter lag kan följa. I förhållande till 1906 års lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad innefatta dessa stadganden så till vida en vidsträcktare befogenhet att erhålla biträde, som häktning icke utgör en förutsättning för sagda befogenhet. I öfrigt ansluta sig stadgandena till de i nyssnämnda lag meddelade reglerna, dock med de tvenne undantag att i de fall, då rannsakningen skall hållas vid fältkrigsrätt, det är rättens civila ledamot, som i Kungl. Maj:ts befallningshavandes ställe har att förordna biträde, samt att vid fältkrigsrätt den omständigheten, att biträde ej kunnat i visst mål höras, icke må utgöra hinder för målets avgörande.

Förslaget innebär i sakligt avseende de ändringar, att rätten till biträde gäller varje häktad, oberoende av det brott häktningen avsett, att till biträde i första hand skall förordnas rättsbildad advokat, att skälig hänsyn skall tagas till den tilltalades förslag i avseende å personvalet, samt att regleringen av hithörande frågor jämväl i öfrigt, med vissa

smärre, av de särskilda förhållandena betingade avvikelser, följer de nu föreslagna allmänna stadgandena angående rättegångsbiträde åt häktad.

Då vissa icke häktade i avseende å rätten till biträde enligt gällande lag likställts med häktade, synes det mig riktigast att låta berörda grupp av icke häktade fortfarande bliva delaktiga av denna förmån i samma utsträckning som häktade. Detta har också iakttagits i förslaget.

81 §.

81 § innefattar i gällande lag ett åläggande för befälhavare, som har uppsikt över häkte, att öva tillsyn däröver, att person, som där hålles häktad ock vill i målet anföra besvär eller avgiva inlaga till högre rätt eller ock göra ansökan om nåd, därvid ej må sakna nödigt biträde. Detta stadgande har i förslaget uteslutits, och åberopar jag härför de skäl jag nyss anført beträffande den ändrade innebörden av 12 § i 1901 års promulgationslag.

I förslaget utgöres 81 § av det från 80 § med oförändrad lydelse överflyttade fjärde stycket.»

Föredraganden uppläste härefter de tre nu anmälda lagförslagen, vilka finnas såsom bilagor fogade vid detta protokoll, och hemställde, att lagrådets utlåtande däröver måtte, för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Ivar Brynolf.

Förslag

till

L a g

angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Med upphävande av lagen den 14 september 1906 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad förordnas som följer:

1 §.

Äskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, hjälp vid sin talans förberedande och utförande och säger han sig ej själv kunna biträde anskaffa, förordne Kungl. Maj:ts befallningshavande biträde åt honom för den tid häktningen varar.

Finnes vid målets handläggning inför underrätt, att biträde ej förordnats eller att förordnat biträde ej kommit tillstädes, skall sådant förordnande som i första stycket omförmäles meddelas av rätten, där den häktade det äskar eller rätten, ändå att yrkande därom ej framställts, finner sådant förordnande erforderligt för målets utredning. Ej må den omständigheten, att biträde ej kan av rätten anskaffas, utgöra hinder mot målets handläggning. Innan biträde hörts, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag meddelas.

2 §.

Till biträde skall förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet. Biträdet må vid förordnandet berättigas att i sitt ställe sätta annan, som enligt vad nu är sagt må förordnas till biträde åt häktad.

Möter hinder att till biträde förordna person, som i första stycket avses, eller skulle genom förordnandet statsverket oskäligen betungas, må till biträde förordnas annan, som är lämpad att på ett tillfredsställande sätt biträda den häktade.

Har den häktade till biträde föreslagit person, som i första stycket avses, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.

Vill häktad ej såsom biträde använda den, som därtill förordnats, äger han ej påkalla förordnande för annan person, där ej rätten finner honom hava giltig anledning att med den förordnade ej åtnöjas.

3 §.

Biträde, varom i denna lag sägs, åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete, han nedlagt å förberedande och utförande av den häktades talan, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Har å häktningen icke följt handläggning inför domstol, bestämme Kungl. Maj:ts befallningshavande det belopp, som må tillkomma biträdet. Ej må biträdet av den häktade förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

Beslut om ersättning till biträde gånge i verkställighet ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall utan avgift tillhandahållas biträdet.

4 §.

I slutliga utslaget pröve rätten, huruvida den biträdet tillerkända ersättningen skall återgäldas till statsverket av allmän åklagare eller av enskild part. Ej må åklagare eller målsägande därtill förpliktas i annat fall, än då han enligt lag är pliktig gälda den tilltalades rättegångskostnad, ej heller denne, där han ej varder till ansvar i målet dömd.

Har tilltalad, som dömts till ansvar i målet, däri åtnjutit fri rättegång, må han i slutliga utslaget förpliktas gottgöra statsverket ersättning till biträde allenast om han förklarats förlustig sagda förmån; efter rättegångens avslutande kan återbetalningsskyldighet åläggas honom enligt reglerna i 13 § av lagen om fri rättegång.

5 §.

Hålles någon häktad såsom misstänkt för brott, som hör under krigsdomstols behandling, gälle angående biträde åt den häktade vad i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes finnes stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

L a g

angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

I stället för de delar av 29, 38 och 39 punkterna i ovan åberopade förklaring den 23 mars 1807, vilka ej enligt föregående stadganden i denna lag äro att anse såsom upphävida, förordnas:

Ingiver häktad till Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte besvär eller annan inlaga till högre rätt eller ock ansökan om nåd, varde den ofördröjligen insänd till den myndighet, som har att därmed taga befattning.

Varda besvär av häktad ingivna till Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte, skall å besvärsskriften tecknas bevis om tiden för dess ingivande. Då utslag, beslut eller besvärsskrift delgives häktad, varde handlingen försedd med bevis om tiden för delgivandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Förslag

till

L a g

angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Härigenom förordnas, att 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes skola erhålla följande ändrade lydelse:

80 §.

Äskar någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott, tillhörande krigsdomstols behandling, eller som, utan att vara häktad, vid sådan domstol tilltalas för brott, vara straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst efter lag kan följa, hjälp vid sin talans förberedande och utförande, och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, förordne Konungens befallningshavande i den ort, där rätten skall sammanträda, biträde åt honom för den tid, han hålles häktad eller är för sådant brott tilltalad, som ovan sagts. I fråga om person, för vilken fältskyrsrätt är underdomstol, skall dock, intill dess målet vid fältskyrsrätten slutligen handlagts, förordnande av biträde meddelas av rättens civila ledamot.

Vad lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad stadgar i 1 § andra stycket samt i 2, 3 och 4 §§ skall äga motsvarande tillämpning i fråga om rättegångsbiträde vid krigsdomstol, dock att vid fältskyrsrätt den omständigheten, att biträde ej kunnat i visst mål höras, icke må utgöra hinder för målets avgörande.

Angående biträde vid ståndsrett stadgas i 86 §.

81 §.

Vill den, som är i tjänstgöring vid krigsmakten, innan rätten ännu sammanträtt, begära, att biträde åt honom förordnas, äge han göra anmälan därom hos sin befälhavare, som har att hos vederbörande göra framställning om biträdets förordnande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd torsdagen den 20 februari 1919.

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 januari 1919, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till

lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad,

lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken samt

lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av chefen för justitiedepartementets lagavdelning docenten Martin Fehr.

Förslaget till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Lagrådet yttrade:

Enligt 1 § första stycket skall förordnande, som där avses, gälla för den tid häktningen varar. För sådana fall, då rannsaking i första

instans icke ifrågakommer vid mer än en domstol, synes denna bestämelse icke böra föranleda svårigheter vid tillämpningen. Därest åter rannsaking med den häktade skall företagas vid flera domstolar, skulle det såväl med hänsyn till målets behöriga utredning som från kostnadsynpunkt ofta kunna medföra olägenheter, om samma person skulle fortsätta att biträda den häktade vid alla rannsakingarna. Detta får väl ej heller anses vara förslaget mening, men det kan ej förnekas, att en bokstavlig tolkning skulle kunna giva anledning till en dylik uppfattning åtminstone för de fall, då biträde förordnats av Konungens befallningshavande. Det riktiga vore väl om det tydligt utsades, att förordnandet alltid skall angiva, vilken eller vilka domstolar i första instansen detsamma avser, därvid får förutsättas, att Konungens befallningshavande i ett län icke förordnar biträde i fråga om talan, för vilken forum är underdomstol i annat län.

Har rätten med stöd av stadgandet i andra stycket av samma paragraf förordnat biträde utan att den häktade äskat det, bör biträdet icke kunna av den häktade utan vidare avvisas. I huvudsaklig överensstämmelse med vad i utländska processsystem merendels föreskrives för sådana fall, då biträde är obligatoriskt, synes böra stadgas, att avvisande ej må äga rum, med mindre den häktade på egen bekostnad anskaffar annat biträde, som av rätten godkännes.

För övrigt bör väl förordnande, varom nu är fråga, aldrig meddelas, då den häktade redan har biträde, vare sig detta förordnats på grund av stadgande i förevarande lag eller det anskaffats av den häktade på egen bekostnad.

Ej heller synes dylikt förordnande böra, så länge nu gällande processordning äger bestånd, få förekomma i andra fall, än då det betingas av bristande förmåga hos den häktade att själv tillvarataga sina intressen.

Bestämmelserna i de två sista punkterna av andra stycket äro givetvis icke avsedda att vinna tillämpning i andra fall, än då fråga om biträdes förordnande väckts av den häktade, något som bortskymmes till följd av den plats bestämmelserna erhållit.

Ett iakttagande av vad här ovan erinrats läser medföra, att bestämmelserna om befogenhet för rätten att av eget initiativ förordna biträde utbrytas ur sitt nuvarande sammanhang.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Förslaget till lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

80 §.

Lagrådet yttrade:

Bestämmelsen i första stycket, att förordnande av biträde meddelas av Konungens befallningshavande »i den ort, där rätten skall sammanträda», tager hänsyn allenast till sådana fall, då begäran om förordnande framställles, innan ännu målet blivit av krigsrätt slutligen avgjort. Enligt förslaget skall emellertid biträde kunna förordnas även efter det krigsrätten skilt målet ifrån sig, till hjälp vid talans fullföljande i högre instans. Nyssberörda uttryck är mindre egentligt för sistnämnda fall. Det kan ej gärna vara förslagets mening, att alla dylika förordnanden under ordinära förhållanden skola meddelas av överståthållareämbetet; och beträffande förordnande av biträde vid ändringssökande i överkrigsrätt må erinras därom, att dylik krigsöverdomstol kan komma att föra en mer eller mindre ambulatorisk tillvaro. Givetvis böra i regel förordnanden, om vilka begäran framställles först efter det handläggningen vid krigsrätt avslutats, meddelas av samme Konungens befallningshavande, som skulle ägt meddela förordnandet, därest begäran framställts på ett tidigare stadium. Ett angivande, vilken av befallningshavandena är i det särskilda fallet behörig, synes emellertid ej mera nödigt här än i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Jämlikt andra punkten skall fältskyldighetsrättens civila ledamot äga att förordna rättegångsbiträde till dess målet vid fältskyldighetsrätten slutligen handlagts. Det lär dock ej kunna vara förslagets mening, att den civila ledamoten skall hava dylik behörighet även när fältskyldighetsrätten är samlad för målets handläggning. Å andra sidan blir, trots den utsträckta befogenhet förslaget tillägger förutnämnda ledamot, tilltalad i visst avseende sämre ställd än för närvarande med hänsyn till utvägarna att erhålla biträde, nämligen för det fall att han är häktad och ej varit försedd med biträde under rannsakingen vid underdomstolen men vill hava hjälp för talans fullföljande. Befälhavarens skyldighet jämlikt nuvaran-

de 81 § att förse honom med biträde skall ej vidare bestå, utan den häktade blir hänvisad till den möjlighet första punkten av förevarande paragraf erbjuder honom. Fältkrigsrättens civila ledamot skall nämligen ej äga att förordna biträde sedan målets handläggning vid fältkrigsrätten upphört. Och vad angår Konungens befallningshavande må påminnas om, hurusom en föregående chef för justitiedepartementet på sin tid till stöd för stadgandet om nyssnämnda ledamots behörighet åberopade svårigheten att icke säga omöjligheten att under krigsförhållanden anlita Konungens befallningshavande.

Med hänsyn till vad nu anförts om behörigheten för fältkrigsrättens civila ledamot hemställes, att andra punkten i första stycket måtte erhålla en avfattning, som utmärker att, om fältkrigsrätt är underdomstol i målet, rättegångsbiträde, när målet ej handlägges inför nämnda rätt, förordnas av dess civila ledamot eller Konungens befallningshavande.

Hänvisningen till 3 § i lagen om förordnande av rättegångsbiträde åt häktad innebär bland annat att, om handläggning inför domstol ej ägt rum, Konungens befallningshavande skall bestämma det ersättningsbelopp, som må tillkomma biträdet. Enligt nyssnämnda lag har biträdet i sådan händelse fått sitt förordnande av Konungens befallningshavande, och bestämmandet av ersättningen tillkommer naturligtvis den befallningshavande, som meddelat förordnandet. Jämlikt nu förevarande lagförslag åter kan det inträffa, att biträde förordnats av civila ledamoten i fältkrigsrätt, och svårighet kan då uppstå att avgöra, till vilken myndighet biträde har att hänvända sig med sitt ersättningsanspråk. Att för detta sällsynta fall giva särskild lagbestämmelse lär dock ej vara behöfligt.

Vad lagrådet anmärkt i fråga om förslaget till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad torde föranleda vissa jämkningar även i nu förevarande lagrum.

81 §.

Lagrådet yttrade:

Denna paragraf motsvarar ordagrant fjärde stycket av nuvarande 80 §. Bestämmelsen i sagda stycke har, enligt vad förarbetena till lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes utvisa, tillkommit med hänsyn till svårigheten för personer, vilka fullgöra sin tjänstgöring vid krigsmakten, att själva hos Konungens befallningshavande framställa begäran om rättegångsbiträde. Denna svårighet är naturligtvis enahanda, evad

underdomstolen i målet ännu sammanträtt eller icke. Då enligt förslaget Konungens befallningshavande är, i regeln, vederbörlig myndighet för meddelande av förordnande för rättegångsbiträde, även när fråga härom uppstår väl efter rannsakingens början men dock å tid när målet ej handlägges inför underdomstolen, synes nu förevarande stadgande böra jämkas därhän, att det blir gällande för varje fall, där tilltalad, som är i tjänstgöring vid krigsmakten, vill begära, att biträde åt honom förordnas efter vad i 80 § första stycket sägs.

Ur protokollet

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slo
fredagen den 28 februari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER.
Statsråden: PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde lagrådets den 20 februari 1919 avgivna utlåtande över de den 9 januari 1919 till lagrådet remitterade förslagen till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad, lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken samt lag angående ändring av 80 och 81 §§ i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Föredraganden redogjorde för yttrandets innehåll och anmärkte, att han i anslutning till de av lagrådet gjorda erinringar låtit inom justitiedepartementet omarbeta det första och det tredje av ifrågavarande lagförslag. Efter att hava uppläst de båda sålunda överarbetade lagför-

slagen, hemställde föredraganden, att desamma jämte det av lagrådet utan anmärkning lämnade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1901 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Adil Wifvesson.
